

CASA DE RAPORT – TIPUL PRINCIPAL DE IMOBIL ÎN “STIL 1900” DIN TIMIȘOARA

Diana Mihoc Andrásy, Dan Leopold Ciobotaru

Realizată într-o perioadă relativ scurtă, modernizarea orașului Timișoara s-a supus cerințelor unei viziuni sistematice, unitare, stimulată de noul curent apărut în cultura europeană la sfârșit de secol, stilul 1900. Se constată o schimbare în conceptul geometriei urbane, a desfășurării infrastructurii și a împărțirii pe funcționalități a diferitelor componente urbane.

În general, arhitectura civilă stil 1900 în Timișoara, plecând de la conceptele vehiculate în centrul și vestul Europei, concepte care intră în contact cu circumspecția și sobrietatea locală, capătă accente mai prudente, datorate și unor posibilități materiale mai limitate decât cele din marile capitale europene, păstrând însă temperamentul, dinamismul și, în mod cert, farmecul acestui curent artistic.

Arhitectura 1900 va fi reflectată în Timișoara prin două tendințe principale. Prima dintre acestea se reflectă printr-o distribuție aparent dezorganizată, construindu-se imobile masive în cartierele Iosefin, Elisabetin și Fabric, imobile care să sublinieze poziția comanditarilor și implicarea lor în zonă. Cea de-a doua se materializează prin construcții în zona centrală a orașului, în perimetrul eliberat în urma defortificării cetății și prin demolarea unor clădiri mai vechi. În ambele cazuri, construcțiile au fost strict controlate de Serviciul Tehnic al Municipiului, care aproba proiectele de construcție și verifica executarea lor în spiritul planului de sistematizare al orașului (Bleyer 1958, p. 104; Opriș 1987, p. 113).

Prețul ridicat al terenului de construcție, precum și al materialelor de construcție, la care se adăuga obligativitatea impusă de municipalitate de a construi clădiri cu două sau trei nivele, i-a determinat pe proprietari să construiască în afară de spațiile de locuit proprii și multe apartamente pe care le puteau valorifica prin închiriere. Majoritatea acestor construcții sunt case de raport conținând apartamente de închiriat defalcate pe categorii, în funcție de amplasarea lor în clădire.

Caracterul aristocratic al acestor clădiri era dat, în primul rând, de arhitectura fațadei. În vreme ce etajul inferior, deseori masiv, rustic, era destinat uzului comercial, etajul următor conținea apartamente foarte spațioase, fiind denumit ‘Nobelétage’ sau ‘Nobelstock’. Etajul următor era de obicei subdivizat în apartamente mai mici. Diferențierea pe verticală a fațadei prin înălțimea ferestrelor, bogăția ornamentală, prezența coloanelor și a altor aspecte decorative, reflecta într-o anumită măsură amploarea și fastul apartamentelor din interior: pe măsura înălțării în înălțime, creștea numărul apartamentelor de pe nivel și scădea mărimea acestora (Schorske 1998, p.47-48).

În anumite cazuri, atunci când proprietarul își rezerva un apartament, clădirea capătă aspect de palat, trădând opulență și lux și fiind dotată cu toate facilitățile moderne: lift, gheretă pentru portar, hol cu statui și pictură monumentală, luminatoare, vitralii și apartamente de servicii pentru personal.

Datorită numărului mare de case de raport construite în această perioadă și, implicit, a variației stilistice a acestui tip de construcție, putem afirma că tipul principal de construcție stil 1900 din Timișoara îl reprezintă *casa de raport*.

Destinația acestor construcții era să satisfacă necesarul crescând de apartamente, majoritatea de o calitate ridicată, pe care le utilizau funcționari, tehnicieni, cadre militare, în general clasa medie legată de stat care nu aveau posibilitatea să-și construiască imobile proprii.

Având o funcționalitate precisă, aceste clădiri respectă o structură asemănătoare, fiind construite din aripi în formă de L, de U, sau închise, în funcție de distribuția spațiului pe care îl au la dispoziție și de plasarea acestuia în ansamblul stradal. Elevația clădirii este formată din parter cu două sau trei etaje, având în interior o curte și balcoane în consolă pe structură de metal și beton armat, care permite circulația între apartamente. Multe dintre aceste imobile au chiar mai multe rânduri de scări, dintre care cele destinate accesului la apartamentele principale sunt monumentale, bogat decorate și închise iar celelalte sunt plasate lateral sau în spatele curții, fiind pur funcționale și, de obicei, deschise.

Vom încerca în continuare o încadrare tipologică primară a caselor de raport.

O primă categorie o reprezintă *casele de raport cu parter funcțional*, plasate în zone de largă circulație, în piețe, precum și în zona centrală a orașului. Acestea au prevăzute la parter spații destinate unor funcțiuni comerciale, economice sau publice care pot modifica structura clădirii și dispoziția decorului de pe fațadă. În general, în aceste clădiri portalul de acces spre apartamente își pierde încărcătura estetică, centrală, fiind de obicei plasat către extremități, fiind decorat relativ simplu¹.

Una dintre cele mai impunătoare case de raport cu parter funcțional din Timișoara, care necesită un studiu mai amănunțit, este **Stefanie Palais** delimitată de Piața Romanilor nr. 1, Bul. 3 August 1919 și Str. Ștefan cel Mare. A fost construită între anii 1909-1910 de proprietarii Totis Rezső și soția², după proiectul arhitectului Székely László (Bleyer 1958, p. 118; Opriș 1987, p. 226; Pintilie 1994, p. 100; Oprescu 1997, p. 144). Clădirea are două intrări: dinspre Piața Romanilor și dinspre Str. Ștefan cel Mare. Ambele intrări sunt înguste, relativ simple și se pierd în șirul deschiderilor largi ale parterului.

Registrul de ornamente este foarte redus. Jocul cu volumele crează clădirii o supraînălțare binevenită pentru închiderea spațiului Pieței Romanilor. Latura de pe Bul. 3 August 1919 are mai curând o orientare orizontală, rezultată și datorită lungimii mari a fațadei, subliniată de ritmicitatea ferestrelor geminate. La nivelul etajului al II-lea, sub cornișa pronunțată, între ferestre sunt practicate console în care sunt încastrate colonete pe care sunt plasate alternativ statui reprezentând urși și gorile (Oprescu 1997, p. 144).

Frontonul larg dinspre Piața Romanilor și arcurile în plincintru de pe Bul. 3 August 1919 la care se adaugă acoperișul foarte înalt, în special fleșa turnului de colț, subliniază tușa medievală pe care o degajă această clădire. Această impresie este accentuată și de plasarea în extremitatea superioară a colțului clădirii a unei statui reprezenând un cavaler în armură medievală (Oprescu 1997, p. 144).

Senzația de desprindere e accentuată și de faptul că parterul are deschideri foarte largi, sprijinindu-se pe piloni din beton mascați în tencuială, iar balcoanele în rezalit, aparent masive, au de fapt în structură elemente de rezistență din metal, mascate cu grijă prin ornamentații de stuc.

Ne vom opri în continuare asupra unei alte categorii de case de raport, și anume **casele de raport destinate în exclusivitate spațiilor de locuit**³. În cazul acestor imobile structura fațadei și a întregului ansamblu este unitară. De obicei, parterul este înalt, așezat pe un demisol care are o feronerie specifică stilului, repetată în motivele feroneriei balustradei. Portalul acestor clădiri are un rol important în decorul și estetica fațadei și este plasat, de obicei, central.

Aceste case de raport sunt construite în zone rezidențiale și au maximum două etaje. Se poate observa că imobilele care au doar apartamente de închiriat nu sunt puse în general în capete de perspectivă.

Grupul de imobile de pe str. 3 August 1919 reprezintă exemplele clasice ale acestui tip de casă de raport, ele constituind deja obiectul studiului mai multor cercetători datorită ornamentației lor exuberante și portalurilor caracteristice stilului (Bleyer 1958, p. 117; Botescu, p. 77-79; Medeleț

1980, p. 68; Oprea 1987, p. 105; p. 136; p. 139; p. 146; p. 228; Pintilie 1994, p. 95).

Dorim să ne oprim asupra unui alt *imobil, situat în piața Plevnei colț cu str. Caraiman nr. 5*. Elementele sale de stil 1900 îndreptătesc studierea lui mai atentă și, implicit, intrarea acestuia în circuitul științific. Fiind plasat în vecinătatea clădirilor din piața Plevnei nr. 7 și de pe str. Caraiman nr. 4, clădiri cu o ornamentație extrem de bogată, caracteristică primei etape a stilului (cea florală), imobilul respectiv a fost oarecum trecut cu vederea.

Această clădire este formată din parter și două etaje, colțul fiind în racord curbat cu fațadele, fiind continuat în partea superioară de un turnuleț din tablă. Parterul are un ornament grosier care imită piatra monolit, segmentat pe orizontală de incizii adânci. Etajele sunt dispuse în rezalit, având o ornamentație geometrică care contrastează cu cele două metope de pe fațadă reprezentând două tinere: una dintre ele cântând la vioară, cealaltă pictând. Poziția acestora și trăsăturile lor grațioase sunt specifice vignetelor 1900. Balcoanele au balustrada metalică cu ornamente din tablă traforată, ornamente întâlnite la foarte multe din clădirile construite în această perioadă în Timișoara.

Portalul are o lunetă ovală cu vitraliu viu colorat, care reprezintă un peisaj pe malul unui râu, din păcate în prezent aproape de nerecunoscut. Ușa portalului este foarte îngustă și joasă, reprezentând o formă puțin întâlnită în construcțiile perioadei.

Holul de intrare însă, este probabil unul dintre cele mai frumoase din oraș, fiind placat până la aproximativ un metru înălțime cu faianță originală de culoare vernil, cu elemente geometrice maro roșcat și meandre verde gălbui. Pereții holului sunt împărțiți în registre, conținând motive spiralice gen tapet, tipice 1900, iar în partea superioară o friză continuă e împărțită în metope care se repetă, reprezentând tinere semi-nude dansând cu gesturi dinamice și grațioase, folosite în mod frecvent în arta 1900 europeană. Tavanul este acoperit cu un motiv continuu de caneluri fine unghiulare.

Apartamentul vizitat de noi este situat la etajul I al clădirii, fiind probabil apartamentul principal, impresionant în special prin salonul său semi-circular. Prin grija proprietarilor se mai păstrează câteva elemente originale cum ar fi: lambriurile de lemn de pe hol cu imagini conținând scene de vânatoare, decorația de stuc a tavanului și vitraliile ușilor de interior.

În cazul unor bulevarde sau spații mai ample, cu deschideri largi sau în piețe, autoritățile au căutat să impună construirea unor imobile care să completeze ansamblul și să ofere personalitate diferitelor puncte ale orașului sub forma unor capete de perspectivă. Acestea sunt casele de raport asupra cărora ne vom opri în continuare: *casele de raport – capete de perspectivă*⁴.

Datorită locurilor excelente de plasare și a unei vizibilități largi din mai multe direcții, parterul acestor clădiri este destinat parțial sau în întregime unor spații comerciale sau bancare. În multe din aceste cazuri, clădirea este construită chiar de către instituția beneficiară, sau destinația clădirii este stabilită înainte de începerea construcției, iar fațada oferă elemente specifice acestei activități. Cu siguranță, cea mai spectaculoasă clădire de acest tip și, totodată, una dintre cele mai frumoase imobile din Timișoara, este **Palatul Max Steiner**, clădirea fostei Bănci de Scont, asupra căreia ne-am oprit pe larg cu altă ocazie.

Ne vom ocupa în continuare de **imobilul de pe str. Dacilor nr. 10 colț cu str. Timocului**, având plasată la parter o farmacie. Clădirea are două fațade al căror colț este tăiat și retras. La etajul I este situat un balcon circular închis pe consolă, continuat la etajul al II-lea de un balcon deschis pe coloane. La nivelul acoperișului, zona de colț este supraînălțată cu trei frontoane și un acoperiș ușor conic, terminat într-o tijă pe care este încolăcit un șarpe (Oprescu 1997, p. 146), reprezentând simbolul farmaciei. Această parte a clădirii este capăt de perspectivă privind dinspre piața Traian.

Parterul este foarte înalt, modelat prin incizii orizontale profunde, etajul I are ferestre cu colțurile superioare rotunjite, iar etajul al II-lea are ferestre dreptunghiulare.

Fațada de pe str. Dacilor are câte două balcoane la etajele I și II, cu balustrade de metal traforat. La extremitatea fațadelor un segment de clădire este în rezalit, având un fronton înalt, străpuns de ferestre foarte înguste și înalte, ca și frontonul central. Ornamentația fațadelor este geometrică. La mulura etajului I apar elemente denticulare, iar pe frontonul principal sunt modelate ornamente florale. Se distinge acoperișul de tablă strălucitoare al turnuleșului de colț, cu o structură ușoară.

Intrarea în farmacie este simplă, dreptunghiulară, mărginită de două metope cu reliefuri de femei așezate pe o consolă, cu rochii drapate și sâni bogați, surprinse în atitudini maiestuoase, tipice stilului.

Holul de intrare în aripa destinată apartamentelor are coloane încastate cu un capitel cu motive geometrice. Pe pereții holului sunt realizate motive geometrice din sticlă albastră, montată în rețea pătrată.

Un caracter deosebit are și **imobilul de pe bul. 16 Decembrie 1989 colț cu str. T. Vladimirescu**, clădire care îmbină elemente ale goticului, reinterpretate în manieră 1900, cu o bogăție a decorației care frizează eclectismul (Medeleț 1980, p. 67-68).

Fațada mai lungă și mai intens decorată este cea de pe str. T. Vladimirescu. Dispunerea ferestrelor încearcă să spargă ritmicitatea prin alternanța de forme: la parter ferestrele sunt în plincintru, la etajul I sunt dreptunghiulare, iar la etajul al II-lea sunt treflate. Fațada de colț încearcă să realizeze o

schimbare de echilibru prin inversarea formelor ferestrelor și plasarea mai multor balconașe.

În plan central, chiar deasupra intrării în frizerie, sunt plasate balcoane succesive de zidărie pe coloane, primul cu arc în plincintru, iar cel de la etajul al doilea cu arc ușor treflat, de o factură orientală. Acest balcon este flancat, la nivelul etajului al II-lea, de două balconașe închise, poliedrice, terminate prin cupole de tablă cu imitații de muguri în vârf. Balconul central are un mic acoperiș de tablă cu motiv de nervuri curbe, în jurul căruia este modelat un fronton înalt în acoladă, care în epocă avea două balustrade ample, supra-înălțate, astăzi dispărute.

Doar partea de colț a parterului are o funcțiune publică. Întreaga suprafață a fațadelor este acoperită cu un decor luxuriant, stil 1900, apărând ca motive ornamentale: pomul vieții, fluturi stilizați, crini și floroane tipic gotice interpretate în manieră 1900. Un alt element caracteristic goticului este suspendarea unor statui pe console, situate pe frontoanele laterale. De asemenea, tot pe frontoanele laterale, apar rozase care imită semnul crucii și arcuri în acoladă cu floron central. De jur împrejurul clădirii, la nivelul acoperișului și, sprijinită pe cornișă, este montată o balustradă continuă străpunsă de mici ferestre treflate. Pe întreaga fațadă sunt repartizate mascaroane și motive de blazoane stilizate, însoțite de metope cu vrejuri și ornamente vegetale în coup de fouet.

Holul de intrare în clădire și casa scărilor, unice în oraș, au elemente de descărcare și vitralii în arc frânt, cu rol pur ornamental însă.

Aceeași tendință care se observă în cazul imobilelor anterioare, și anume completarea ansamblurilor arhitectonice cu clădiri care să se înscrie în peisajul stradal ordonat, este simțită și la casele de raport de următorul tip: *case de raport cu colțul tăiat de o fațadă îngustă sau reliefat de un turn fals*⁵, care nu sunt capete de perspectivă. Această rezolvare arhitecturală caută să îndulcească rigiditatea unui colț drept și să dea culoare locului.

Nu putem încheia acest studiu preliminar al caselor de raport din Timișoara fără să menționăm cele mai impunătoare construcții realizate în Timișoara în stilul 1900, ansamblul unitar de clădiri care delimitează piața Victoriei. Aceste clădiri, adevărate *palate*, au fost construite după anul 1910 de diferiți arhitecți care și-au pus amprenta stilistică pe mai multe clădiri din Timișoara, amprentă ușor de recunoscut și în volumele și decorația palatelor de pe Corso. Datorită caracterului lor reprezentativ, aceste construcții au devenit un adevărat simbol al orașului Timișoara și au fost menționate în toate lucrările cu referire la Timișoara acestei perioade⁶.

Părăsind zona centrală și nucleele comerciale ale orașului, influența și exuberanța stilului 1900 sunt tot mai vag resimțite, manifestându-se mai puțin în structura construcțiilor, ci doar ca elemente ornamentale izolate sau

frontoane. În multe din aceste cazuri, aceste motive sunt rezultatul unor meșteri obscuri, care lucrează după cerința și gustul proprietarilor mărunți, mai puțin educați.

Construcții de acest gen, care păstrează totuși elemente stil 1900, se întâlnesc pe str. Ștefan cel Mare la nr. 16, sub forma unor motive geometrice din plăcuțe de ceramică și arcuri curbe de tencuială care încadrează ferestrele.

Un alt imobil de pe str. I. Neculce nr. 1 colț cu calea Buziașului are un fronton pe colț, cu reliefuri de câini și bufnițe tratate în manieră 1900, precum și ancadrame ale ferestrelor în casete de aceeași factură.

Datorită numărului mare de case de raport și a deosebitei variații a registrelor ornamentale întâlnite în tratarea suprafețelor și interioarelor acestora, este necesar un studiu mai aprofundat, care să treacă dincolo de încadrarea lor tipologică primară și să reflecte legăturile adânci cu centrele de arhitectură europeană.

Fără a ajunge să reprezinte o soluție definitivă a problemei locuințelor într-un oraș în continuă dezvoltare, imobilele destinate locuințelor în această perioadă, îmbină bunul gust cu confortul și cu toate dotările moderne, adresându-se totuși unui segment social cu posibilități financiare medii și ridicate. Elementele noi aduse în peisajul arhitectonic prin aceste clădiri sunt spațiile ample, bine luminate, perfect adaptate unei structuri intime, permițând, prin folosirea unor materiale de construcție noi, obținerea unor elevații pronunțate, astfel că micșorarea, de fapt, a spațiilor de locuit este compensată de numărul mare de apartamente distribuite pe un areal dat. De asemenea, combinarea unor părți ale clădirii cu funcțiune publică cu corpuri destinate locuințelor a permis obținerea unor construcții masive, pline de viață, situate în punctele esențiale ale orașului, devenite reprezentative pentru Timișoara.

Calitatea înaltă a execuției acestor construcții și eleganța lor fac necesară întreținerea lor continuă, ele oferind Timișoarei personalitate și culoare, accentuându-i caracterul de oraș modern european.

NOTE

¹ *Case de raport cu parter funcțional cu două etaje:*

- Str. Ștefan cel Mare nr. 4;
- Piața Traian nr. 2;
- Piața Romanilor nr. 2;
- Str. Engels nr. 7;
- Str. Engels nr. 5;
- Str. Ungureanu nr. 15;

- Str. Lucian Blaga nr. 2;
- Str. Gheorghe Lazăr nr 5 colț cu Mărășești;
- Str. 16 Decembrie 1989 colț cu M. Costin;
- Str. 16 Decembrie 1989 nr. 11;
- Bul. Tinereții colț cu Bul. Iuliu Maniu;
- Str. Preyer colț cu Bul. Iuliu Maniu.

Case de raport cu parter funcțional și trei etaje:

- Bul. Revoluției din 1989 nr. 5;
- Bul. Revoluției din 1989 nr. 3;
- Str. Mercy colț cu Eugen de Savoya;
- Str. Engels colț cu Piața Unirii;
- Bul. Tinereții nr. 10.

²Conform unei plăci de marmură neagră având o inscripție cu caractere secession cu numele proprietarului, aflată în holul de intrare dinspre Str. Ștefan cel Mare

³Case de raport destinate în exclusivitate spațiilor de locuit:

- str. T. Vladimirescu nr. 11;
- str. T. Vladimirescu nr. 9;
- str. T. Vladimirescu nr. 6 colț cu Brașov;
- piața Plevnei colț cu str. Caraiman nr. 5;
- str. Gh. Doja nr. 3;
- bul. 16 Decembrie 1989 nr. 7 colț cu T. Cipariu;
- bul. Dragalina nr. 7;
- frontul de case de pe str. T. Vladimirescu nr. 22-24;
- str. Galați nr. 2;
- str. 3 August 1919 nr. 9;
- str. 3 August 1919 nr. 5;
- str. 3 August 1919 nr. 3;
- str. 3 August 1919 nr. 1.

⁴Case de raport – capete de perspectivă:

- str. Dacilor nr. 10 colț cu str. Timocului;
- Palatul Steiner Miksa, fosta Bancă de Scont;
- bul. 16 Decembrie 1989 colț cu T. Vladimirescu;
- bul. 16 Decembrie 1989 nr. 6;
- piața Sf.Gheorghe: Banca Transilvania;
- str.Brediceanu nr. 2 colț cu str. Ungureanu;
- bul. Dragalina nr. 29 colț cu str. N. Titulescu;
- bul. I. Maniu nr. 47.

⁵Case de raport cu colțul tăiat de o fațadă îngustă sau reliefat de un turn fals:

- str. L.Blaga nr. 3 colț cu Bolyai Iános;
- str. Mercy colț cu E. de Savoya;
- str. 3 August 1919 colț cu Mircești;
- str. Preyer colț cu I. Maniu;
- str. 16 Decembrie 1989 nr. 7 colț cu T.Cipariu.

⁶Palatul Lloyd:

- construit între 1910-1912 după planurile arh. Baumhorn Lipot din Budapesta: MEDELEȚ 1980, p. 68; OPRESCU 1997, p. 144; OPRIȘ 1987, p. 228; PINTILIE 1994, p. 95; STOIA-UDREA, 1936, p. 166

Palatul Merbl:

- construit în 1911 de arh. Merbl Arnold: OPRIȘ 1987, p. 228; PINTILIE 1994, p. 95

Palatul Löffler:

- construit între 1912-1913: MEDELEȚ 1980, p. 68; OPRÎȘ 1987, p. 228; PINTILIE 1994, p. 95; STOIA-UDREA 1936, p. 167

Palatul Dauerbach:

- numit ulterior Palace, construit între 1911-1912 de arh. Székely László: OPRÎȘ 1987, p.228; PINTILIE,1994,p.95; STOIA-UDREA 1936,p.166

Palatul Seczeni:

- MEDELEȚ 1980, p. 68; PINTILIE 1994, p. 95.

BIBLIOGRAFIE

- Bleyer, Gheorghe, *Timișoara: Monografie urbanistică și arhitecturală*, Exemplarul nr. 1, manuscris dactilografiat, 1958, Muzeul Banatului, nr. inv. 8230, Colecția Istorie
- Botescu, Mihai, Hortensia, *Timișoara*, Editura "Arta Grafică", București, f.a.
- Medeleț, Rodica, *Ansamluri ale arhitecturii Secession în Timișoara la sf. sec. al 19-lea și înc. sec. al 20-lea*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor – Monumente istorice și de artă*, București, anul XLIX, 1980/ nr. 2, p. 67-69
- Opreșcu, Marcela, *Decorul sculptural al fațadelor, între artă și influența comenzii sociale (secolul al XiX-lea și prima jumătate a secolului XX)*, în *AnB, Serie nouă*, vol. II, 1997, Timișoara, 1997, p. 143-157
- Oprîș, Mihai, *Timișoara: Mică monografie urbanistică*, Editura Tehnică, București, 1987
- Pintilie, Ileana, *Elemente introductive în arhitectura Sezeession din Timișoara*, în *Studii și comunicări*, II, Muzeul de Artă, Arad, 1994, p. 91-106
- Schorske, Carl E., *Viena fin-de-siècle. Politică și cultură*, Ed. Polirom, Iași, 1998
- Stoia Udrea, Ion, Grădinariu, Emil, *Ghidul Banatului*, Ed. Oficiului de Turism al Jud. Timiș-Torontal, Timișoara, 1936.

THE HOUSE OF RENTING FLATS THE MAIN SECESSION CONSTRUCTION TYPE IN TIMIȘOARA

Summary

A unitary vision, influenced by the new style in fin-de-siècle European culture and art: Secession, has guided the changes that took place in Timișoara. Mainly, Secession civilian architecture is characterized by prudent accents, because of the limited material possibilities, but also due to the local circumspection and sobriety. Nevertheless, much of the temperament, dynamism and, certainly, fascination of the style has been preserved.

The sheer amount of houses of flats built in this period and, implicitly, their stylistic diversity is a strong argument for considering the *house of flats* as the main Secession construction in Timișoara. These buildings were intended to satisfy the growing demand for apartments, being constructed for the middle classes that could not afford to build private houses and were not interested either, taking into account the imperial policy of relocation of

these people in accordance with the state interests.

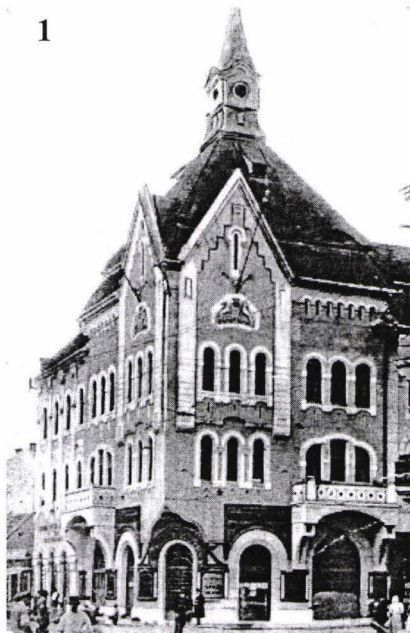
The houses of flats were precisely designed, being severed in apartments of different categories, corresponding with their location in the building. Their structure is similar, based on elements organized in L, U, or closed patterns, in conformity with the distribution of space available.

The authors have tried a primary typological framing of the houses of flats, distinguishing the following main types: *houses of flats with a public ground floor, houses of flats entirely planned for living, houses of flats – point of perspective, houses of flats with a narrow façade or a pseudo tower placed in the corner, houses of flats with a palace-like aspect.*

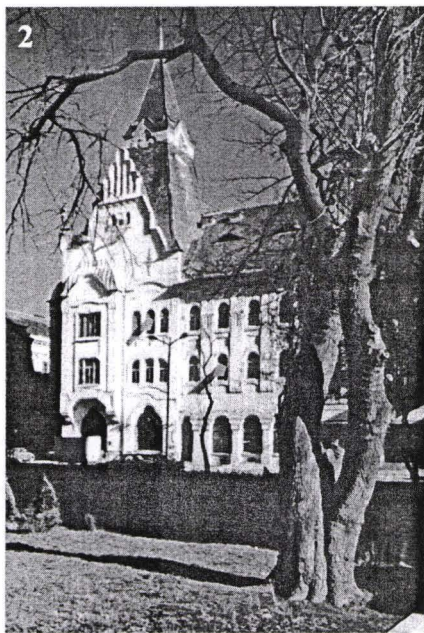
Even without solving the problem of apartments in a developing town, these constructions combine good taste with comfort and modern facilities, representing a solution for a social class with a medium and high financial power.

Public parts of these buildings were combined with sections for apartments only, the resulting constructions having a powerful and lively impact, being considered as representative buildings of Timișoara.

1

2

3

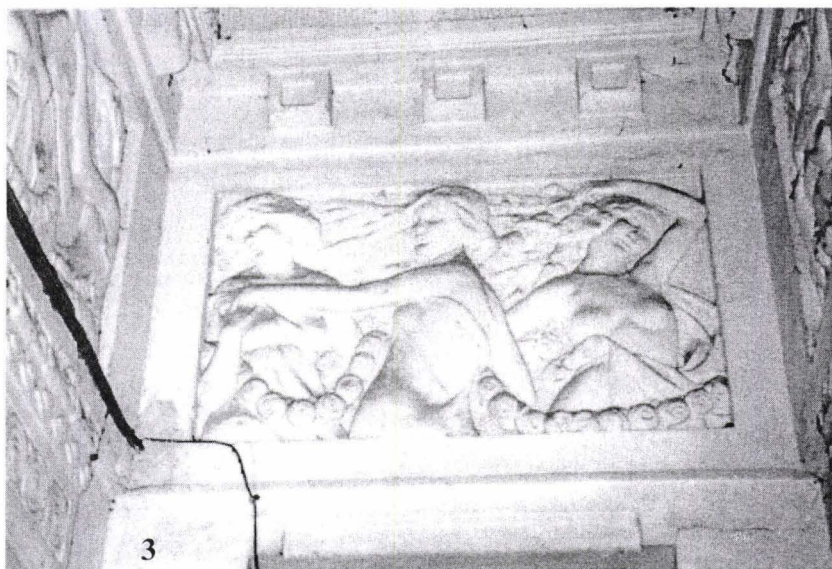
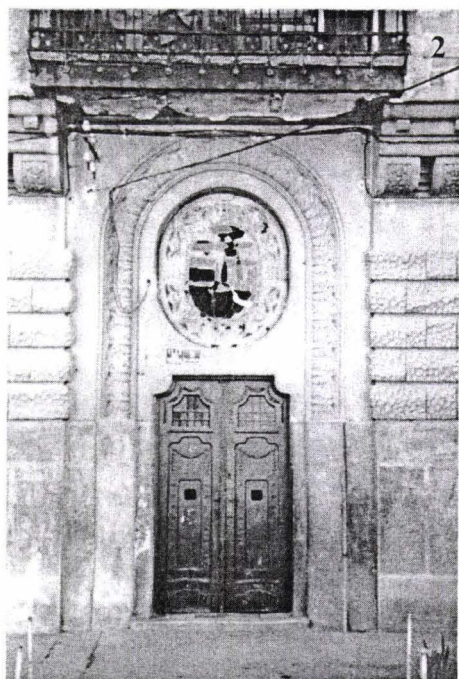

Pl. 1.

Foto 1. Palatul Stefanie, imagine de epocă, vedere dinspre Piața Traian/ Stefanie Palace, early XXth Century picture

Foto 2. Palatul Stefanie, imagine actuală, vedere dinspre Piața Romanilor (foto arh. Botescu)/ Stefanie Palace, contemporary picture

Foto 3. Imobilul de pe str. Dacilor nr. 10/ The building in Dacilor Street no. 10.

**Pl. II. Imobilul de pe str. Caraiman nr. 5, colț cu Piața Plevnei/
The Caraiman Street no. 5 Building**

Foto 1. Fațada de pe str. Caraiman/ The Caraiman Street fațade

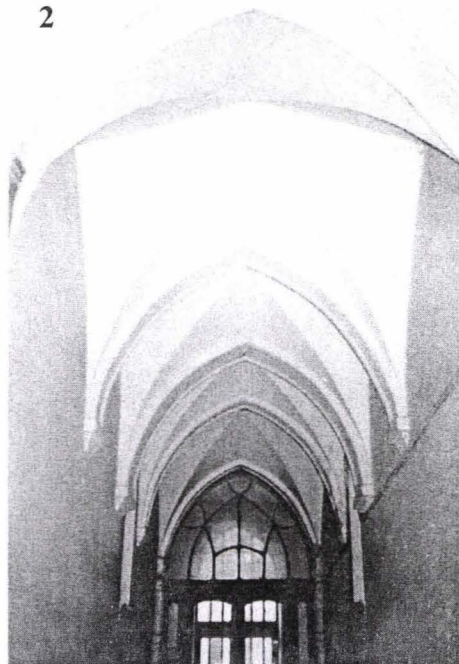
Foto 2. Portalul clădirii/ The portal of the building

Foto 3. Ornamentația holului de acces în clădire/ Ornamentation of the hall

1

2

3

**Pl. III. Imobilul de pe splaiul T. Vladimirescu, colț cu bul. 16 Decembrie 1989/
The building on T. Vladimirescu Street and 16th of December Blvd.**

Foto 1. Vedere generală/ General view

Foto 2. Holul de acces în clădire/ The hall of the building

Foto 3. Ornamentația frontonului de pe Splaiul T. Vladimirescu/ The ornamentation of the T. Vladimirescu façade

